תנ״ך · אחרונים · חיד״א · חומת אנך · נביאים

חומת אנך על הושע

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חומת אנך על הושע

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חומת-אנך-על-הושע/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק ב 4
פרק ב 5
פסוק א 5
פסוק ז 6
פרק ג 6
פסוק ד 6
פסוק ה 6
פרק ד 7
פסוק א 7
פסוק ו 7
פרק ה 8
פסוק ד 8
פסוק ו 8
פסוק ז 9
פסוק טו 9
פרק ו 9
פסוק א 9
פסוק ו 10
פסוק ט 10
פסוק יא 10
פרק ז 10
פסוק א 10
פסוק ד 11
פסוק ט 11
פרק ח 11
פסוק א 11
פסוק ב 12
פסוק י 12
פסוק יא 12
פסוק יב 12
פרק ט 12
פסוק א 12
פסוק ה 13
פסוק ח 13
פסוק י 13
פרק י 13
פסוק ב 13
פסוק יב 13
פרק יא 14
פסוק ז 14
פסוק ט 15
פסוק יא 15
פרק יב 15
פסוק א 15
פסוק ו 16
פרק יג 16
פסוק ב 16
פסוק ט 16
פרק יד 17
פסוק ב 17
פסוק ג 17
פסוק ח 18

פרק א

פסוק ב

תחילת דיבר ה' בהושע ויאמר ה' אל הושע לך קח לך וכו'. אמרו בפרק האשה בפסחים דף פ"ז אמר הקב"ה להושע חטאו ישראל וכו' אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם שלך הוא העבירם באומה אחרת אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה אני אומר לך קח אשה וכו' ע"ש. ויש לדקדק איך הושע לא הליץ טוב על ישראל ותכף א"ל העבירם באומה אחרת גם להבין מאמר ה' מה אעשה לזקן זה ועוד יש לדקדק כמה דקדוקים בשארית המאמר. ושמעתי מעטרת ראשי אבא מארי זלה"ה שהיה מפרש בפלוגתא דרב ורבי יוחנן בזבחים דף נ"ט דמר סבר בעלי חיים נדחין ומר סבר אינן נדחין. והושע סבר בעלי חיים נדחין וסבר נראה ונדחה אינו חוזר ונראה ולפי דעתו בהלכות א"ל העבירם באומה אחרת. אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה והענין במ"ש הריטב"א ז"ל משם רבני צרפת דאלו ואלו דברי אלהים חיים וההכרעה מסורה ביד חכמי הדור ודא עקא דהושע גדול הדור והוא סבר בע"ח נדחין ונראה ונדחה אחו"נ וצריך לקבוע ההלכה כך דכך רצה ה' דההכרעה תהיה ביד חכמי הדור וז"ש הקב"ה מה אעשה לזקן זה על דרך כבר הורה זקן. לכן השתדל הקב"ה שהוא מעצמו יתעורר ויחזור בו מסברתו. וא"ל לך קח לך וכו' ואח"כ אמר לו לא היה לך ללמוד ממשה שפירש מן האשה. ומטמין ברמ"ז שילמוד ממשה רבינו ע"ה בכל והרי חטאו בעגל ונראו ונדחו ומסר עצמו עד שנתרצה הקב"ה אלמא סבר דבע"ח אינן נדחין ונראה ונדחה חוזר ונראה הפך דעתו והושע הבין מה שרמז הקב"ה ואהני' ליה להשיב על האשה ג"כ דבע"ח אינן נדחין ואז הוכיחו הקב"ה ישראל בני בני בחוני וכו' ובקש עליהם רחמים. ולהבין מ"ש לו הקב"ה בני בני בחוני אברהם יצחק ויעקב אחד מד' קנינין ישראל תורה שמים וארץ ובית המקדש ואתה אמרת העבירם באומה אחרת וכו' כמ"ש שם בפסחים ע"ש. ואפשר לי הדל לומר במ"ש רבינו מהרח"ו זצ"ל דמחצב הנשמות הוא אצל האורות כביכול וכתב מז"ה חסד לאברהם ז"ל דבדור הפלגה הפריד הקב"ה כל הנשמות הטהורות ונתנן באוצר בפ"ע ועם זה פירשנו בעניותנו מ"ש אין קורין אבות אלא לשלשה דמאברהם אע"ה התחילו הנשמות לצאת מאוצר הטוב וז"ש לו הקב"ה להושע ישראל בני רמז דשם ישראל נורא מאד כ"י ועוד בני דמחצב הנשמות אצל האורות והם בנים ממש בני בחוני שנשמות באוצר בפ"ע מזמן האבות א' מד' קנינין ישראל תורה ובקבלת ישראל התורה לבד נתקיימו שמים וארץ כמ"ש התוס' פ"ק דע"ז וז"ש ישראל תורה שמים וארץ ובמוט"ב תלתא כחדא דישראל קבלו התורה ונתקיימו שמים וארץ. ובית המקדש להקריב קרבנות לקשר העולמות וצריך ישראל שנשמתם

היא כוללת כל העולם ולכך נברא האדם לקשר העולמות ואליהם יאתה להקריב קרבנות ונמצא דישראל הן הם ד' קינים ואיך אמרת העבירם באומה אחרת ואין יחס לשום אומה עם ישראל ויח"ד יתר"ו כיתרון האור מן החשך וכיון שידע שחטא וכו' כמ"ש שם בש"ס: **ויאמר ה' אל הושע לך קח לך אשת זנונים וכו'**. שמעתי מעטרת ראשי אבא מארי זלה"ה שני דרכים ויסעו מה"ר שפ"ר וממורינו הרב מהרא"י זלה"ה. זה יצא ראשונה הרב מהר"ש פרימו זלה"ה פירש דכאשר ירדוף הקור"א מימרא דרחמנא קח לך אשת זנונים וכו' בעיניו יפלא. והענין הוא שקדם לזה ויכוח מהקב"ה עם הושע שא"ל חטאו ישראל והוא השיב העבירם באומה אחרת ולזה הוצרך הקב"ה לומר קח לך אשת זנונים וכו'. וזה רמז הכתוב תחילת דיבר ה' בהושע כלומר לפני הדיבר שאמר קח לך וכו' היה ויכוח א' לה' עם הושע וע"ז אמר לו קח לך וכו' וקודם לזה קדם ענין אשר בעבורו ויאמר ה' אל הושע וכו'. ומורינו הרב מהר"ר אברהם יצחקי ז"ל היה מפרש דכמערכה אל הדרוש רצה הכתוב בנותן טעם למה לא נענש הושע כמו ישעיה דנענש על שאמר בתוך עם טמא שפתים וכו' והתירוץ לזה דהושע קדם לישעיה. וישעיה הי"ל ללמוד מהושע. אך הושע הראשון לא הי"ל ממי ללמוד וזש"ה תחילת דיבר ה' בהושע ולהיותו תחילה וראשון לד' נביאים שנבאו בו בפרק כמשז"ל לכן לא נענש וא"ל קח לך וכו':

פרק ב

פסוק א

והיה מספר בני ישראל וכו'. פ"ב דיומא פריך כתיב והיה מספר וכתיב אשר לא ימד ומשני ל"ק כאן כשעושים רצונו של מקום כאן כשאין עושים רצונו של מקום ויש לחקור אם אינם עושים רצונו של מקום ונודע מספרם ותכף הרהרו תשובה בלבם הרי הם צדיקים כמשז"ל. כיצד פתע פתאום בתוך שעה אחת היה להם מספר ובמעט רגעים בה שעתא יתקיים אשר לא ימד ולא יספר. וניחא להו לרבנן דכשאינם עושים רצונו של מקום כל אחד נמנה לאדם אחד אמנם כשהם צדיקים כל אחד הרי הוא ככמה אנשים על דרך שאמרו ז"ל זה יאיר ן' מנשה ששקול כרובא של סנהדרין וכיוצא ואם כן אם הרהרו תשובה ונעשו צדיקים אין להם מספר דכל אחד שקול ככמה אנשים עכ"ד ולפ"ז לי הדל כונת הכתוב הכי והיה לשון שמחה דמספר בני ישראל לגולגלותם זה המספר עצמו אשר לא ימד ולא יספר לפי חשיבותם וזהו השמחה. ומינה דכשאינם עושים רצונו של מקום יש להם מספר. וכשעושים רצונו של מקום גדלה מעלתם ואין להם מספר לפי חשיבותם ועפ"ז יש לפרש הש"ס ובהכי ניחא דנקט והיה דהוא לשון שמחה גבי מספר דאינם

עושים רצונו של מקום. א"נ אפשר בסגנון זה מספר בני ישראל כשאינם עושים רצונו של מקום וכן ס"ת מספר בני ישראל לר"י שהיא קליפת ג"ע ושולטת כשאינם עושים רצונו של מקום ואמר והיה לשון שמחה דבעלי חיים אינם נדחין ונראה ונדחה חוזר ונראה דאחר דהם בסוג מספר בני ישראל כשהרהרו תשובה בה שעתא אשר לא ימד דבתשובה נעשו עושים רצונו של מקום אשר לא ימד כי גדלה יוקר חשיבותם והשמחה הוא דיש להם תשובה:

והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. הראשונים פירשו במ"ש היכי דמי בעל תשובה באותו פרק באותו מקום באותה אשה וז"ש והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם שחטאו במקום ועשו תשובה גמורה באותו מקום יאמר להם בני אל חי והיה לשון שמחה שהוא תשובה גמורה עכ"ד. ואפשר לומר דישראל יש לנו תשובה דיש לנו דין בנים ואב שמחל על כבודו מחול וזדונות נעשות זכיות וז"ש והיה במקום יאמר לא עמי אתם יאמר להם בעבור מקום זה שחטאו בני אל חי דזדונות נעשות זכיות והטעם שהם בנים בני אל חי:

פסוק ז

כי זנתה אמם הובישה הורתם. פירש רד"ק אמם כנסיה שלהם הורתם החכמים המורים להם עיין שם והיינו כמו שאמרו אי רישא דעמא זכאה כולי עלמא זכאה וז"ש כי זנתה אמם עון ישראל מסיבה כי הובישה הורתם רישי עמא דלאו זכאי ומלבד העון איכא בושה הובישה הורתם ועיין מה שדרשו רז"ל בריש רות רבתי:

פרק ג

פסוק ד

ימים רבים תשבי וכו' וגם אני אליך. אפשר דרחמי שמים שהשכינה עמנו כביכול וזה נחמה גדולה לישראל דהיא אמנו השומרת אותנו ובעבורה היא תשועתנו וכמ"ש ועמה יפקון וז"ש וגם אני אליך וידוע דאני כינוי לשכינה וז"ש ימים רבים תשבי ר"ל בגלות וגם אני היא השכינה אליך ובכן יש מקוה לישראל ותפרה ישע הגאולה בעבור השכינה:

פסוק ה

אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם. אפשר דיבקשו על גלות השכינה כביכול וכמ"ש לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד שם היא השכינה וז"ש ובקשו את ה' שהוא השכינה כידוע וכל מגמתם להושיע השכינה ואת דוד מלכם בחינת השכינה ופחדו אל ה' ואל טובו בית המקדש דלא זזה שכינה מכותל המערבי. עוד רמז מ"ש רז"ל לא חרבה

ירושלם אלא על שביזו בה ת"ח וז"ש אחר ישובו ובקשו את ה' ר"ל ת"ח כמ"ש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח ועתה ישובו ובקשו מהת"ח להורות להם דרכי ועניניי התשובה ואת דוד מלכם לזרע דוד המשיח שאנו מצפים לישועה וכל כונתנו לש"ם שמי"ם וזהו שאמר ופחדו אל ה' קדשא בריך הוא ת"ת ואל טובו יסוד באחרית הימים מ' ליחדם:

פרק ד

פסוק א

כי ריב לה' עם יושבי הארץ כי אין אמת ואין חסד ואין דעת אלהים בארץ. אפשר במה שכתבתי אני בעניי בדרושים דשלשה עיקרים גדולים הם ענוה צדקה תורה וסימן לדבר עצ"ת ה' היא תקום אשרי שיאחז בהם וענפיהם והוא הסולם לזכות לקיים התורה ולזכות לעה"ב והם מקרבין הגאולה וכבר נודע מרז"ל בש"ס ומדרשים מה עצמו ראשיהם של שלשה אלה ואין להאריך להביא דבריהם וזה היה מתאונן דביטלו עיקרים אלו המה כשלו ונפלו בכמה עבירות כדמפרש והולך וז"ש כי ריב לה' עם יושבי הארץ הולכים אחר החומר דבקה לעפר נפשם וז"ש יושבי הארץ. כי אין אמת זו תורה וריח נור אש דת לא עדת בהון. ואין חסד אבירי לב הרחוקים מצדקה. ואין דעת אלהים בארץ וכל המתגאה כאלו דוחק רגלי השכינה ואמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור וכו' והשתא בבצרי להו הני נפול ברברבתא אלה וכחש וכו':

פסוק ו

נדמו עמי מבלי הדעת וכו' אשכח בניך וכו'. אפשר במ"ש בקמא דף צ"ב דבן נח נהרג שהיה לו ללמוד ולא למד. ואשכחן שאמר שמואל הע"ה לשאול הע"ה יען מאסת דבר ה' וימאסך ממלך. ושאול שוגג היה ולא שמאס דבר ה' ח"ו אך מאחר שהי"ל להתבונן ולישב דעתו קרי ביה כי מאס דבר ה' והיינו המאיסה. ומבואר בח"מ סי' קע"ו דאם א' מהשותפין ביטל תנאי השותפות דהשותפות בטל לדעת המרדכי ואמרז"ל פ"ג דנדה ג' שותפים באדם אביו ואמו והקב"ה והכא הקב"ה התנה ושננתם לבניך. וגם לדעת מאן דסבר דאינו בטל השותפות והוא דעת הרמב"ם ז"ל בנדון זה מודה דבטל השותפות דהכא אמר רחמנא בפירוש אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הוא נוטלה ממך כמ"ש שם פ"ג דנדה ובכה"ג דבפירושא אתמר דאם ביטל התנאי בטל השותפות מודה הרמב"ם דבטל וז"ש נדמו עמי מבלי הדעת ות"י אטפשו עמי דנראה כאלו הם טפשים מבלי הדעת. אבל האמת כי אתה הדעת מאסת הגם שנראה שאתה שוגג כאלו אתה טפש שלא היה במזיד. עכ"ז קורא אני עליך כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי

כמ"ש בזהר הקדוש ורבינו האר"י זצ"ל כי כל התורה והמצות שלומד ועושה הרשע הולך לסט"א וז"ש ואמאסך מכהן לי שאני מואס בשירותך כי הסט"א טורפת הכל. ותשכח תורת אלהיך ולא למדת לבניך ובטלת התנאי א"כ השותפות שיש לי עמך בבניך בטל לכ"ע אשכח בניך גם אני:

פרק ה

פסוק ד

כי רוח זנונים בקרבם ואת ה' לא ידעו. אפשר במ"ש בס' טל אורות ב"י להרב עיר וקדיש מהר"ר מאיר פאפירש כ"ץ במאמרם ז"ל אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות דהול"ל נכנס בו שטות ופירש בהקדמת חכמי האמת דכשחטא אדם בשוגג אח"כ מתנוצץ בו ניצוץ רשע אחד ומחטיאו וז"ש נכנס בו רו"ח שטות רוח דייקא עכ"ד ויראה דאם חטא בשוגג והרגיש בחטאתו והתודה ונכנע ושב אל ה' ובקש סליחה אינו בסוג זה ונסלח לו. אך אם ראינו דחוטא חטאות אחרות זה מורה דלא שב על החטא ראשון ועל זה אמרו אין אדם חוטא בהוה אא"כ נכנס בו רו"ח שטות ניצוץ רשע והוא מתעהו. וז"ש כי רוח זנונים בקרבם שנכנס בהם ניצוץ רשע וז"ש רו"ח זנונים בקרבם ואז בורחת הקדושה שהיה בו. ועי"ז ואת ה' לא ידעו שבאים לידי עבירות תדיר:

פסוק ו

בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאו חלץ מהם. לפום ריהטא יש לחקור דאמרו בש"ס שילהי מגילה דאמר אברהם אע"ה שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך וכו' א"ל קחה לי עגלה משולשת וכו' דהקרבנות מכפרין וא"ל תינח בזמן שבה"מ קיים וכו' א"ל כבר תקנתי להם סדר קרבנות וכו' ומוחל אני לכל עונותיהם. ומאחר שכן אמאי לא הועיל ליהודה הקרבנות שמקריבין ומה גם דכתיב ילכו לבקש ה' דמוכח דמקריבין לשמו יתברך ומה חרי האף דקאמר ולא ימצאו וכו'. וי"ל דעיקר הקרבנות להתודות בעת ההיא ולשוב בתשובה ואז הוא שמכפרין הקרבנות ובאופן זה הוא שהבטיח הקב"ה לאברהם אע"ה שיהיו הקרבנות מכפרים אבל יהודה מקריבין לשם ה' אך לא היו מתודין על העונות ולא היו שבים כלל ולכן לא עשו כלום. וכיוצא בזה חקר הרב כתנות אור דאיך נחרב בית המקדש כיון שהיו קרבנות וניחא ליה להרב ז"ל שלא התודו ולא שבו והיו אומרים שלא חטאו וכמש"ה הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי עש"ב וז"ש בצאנם וכו' ולא ימצאו חלץ מהם כלומר הם מלאים סט"א והקדושה שבקרבם נשמטה

וז"ש חלץ מהם. ואיך יועילו הקרבנות כיון שהרבו לפשוע ומלאים סט"א ואינם מתודים ואינם שבים ולכן לא ימצאו:

פסוק ז

בה' בגדו כי בנים זרים ילדו. מצאתי כתוב מהרב עיר וקדיש מהר"י צמח ז"ל כי בנים זרים ילדו ר"ת כזבי עכ"ד והיינו כמו שפירש"י ז"ל שלקחו נכריות. ואפש' לרמוז במ"ש רז"ל איש ואשה שזכו י"ה ביניהם והם במקום להשתדל בזיווג כשר על פי התורה להמשיך שם י"ה בגד"ו שהוא כמספר י"ה:

פסוק טו

עד אשר יאשמו ובקשו פני בצר להם ישחרוננני. פירוש דבתחילה צריך שיכירו חטאתם ואחר זה יבקשו פני למחול להם וגם שצריך להקדים תפלה לצרה אני מרחם עליהם כשבצר להם ישחרוננני הגם שהוא מתוך הצרה. ואפשר לרמוז דאמר ישחרוננני בשני נונין שיברכו מאה ברכות בגימטריא שני נונין"ן וכתב רבינו מהר"א מגרמיזה ז"ל בס' הבהיר הרוקח סי' ש"ך דמאה ברכות מצילין מצ"ח תוכחות וכתיב גם כל חולי וכל מכה הם מאה ע"ש ונעלם זה מהרב כתנות אור פרשת נצבים דאמרה מדנפשיה. ואמר ישחרוננני שיהיו הברכות כתקנן לשמו יתברך ובכונה שלימה:

פרק ו

פסוק א

לכו ונשובה אל ה' וכו'. אפשר בהקדים מ"ש הרב עיר וקדיש הרשב"א הלוי ז"ל בס' שרש ישי דדריש הליכה לשון עצה במשז"ל וילך איש שהלך בעצת בתו. עוד נקדים מ"ש רבני אשכנז דכ"י מקיים המצות והשבת אבידה הוא מקיים שמצות ותורת החוטא וניצוצי נפשו נשבו בסט"א ובשובו הוא יתברך מחזירם למקום קדושה ואין לך השבת אבידה גדולה מזו. אך יש לחקור דזקן ואינו לפי כבודו פטו'. ותירצו דכתב הרמב"ם ז"ל דאם היתה פרה והכישה במקל אף זקן ואינו לפי כבודו חייב להחזירה. והכא היסורים שהקב"ה מיסרנו מדה כנגד מדה הו"ל כהכישה במקל. והנה אמרו פ"ק דע"ז דנפרע מהאוהב מעט מעט. ואיכא מרבוואתא דסבר דפורע מעט מעט צריך המלוה לקבל דפרעון הוי וז"ש לכו ונשובה עוצו עצה משל ומליצה להתיעץ מעניני הגוף כגון שהאדם ממעט בשינה ואכילה להרויח ממון ומזה ידונו ק"ו לשוב בתשובה ולהרויח תורה ומצות וז"ש לכו ונשובה להתיעץ מאד ולהתבונן לשוב אל ה'. וכי תימא איך נשוב שהקב"ה כ"י יוציא לאור ניצוצי תורתנו ומצותנו ונפשנו אשר הם במקום הטנופת סט"א ואפי'

זקן ואינו לפי כבודו אינו חייב לז"א כי הוא טרף וירפאנו כיון שיסרנו הו"ל כהכישה במקל וצריך שירפאנו וישיב אבדתנו. יך מכה אותנו מעט ויחבשנו באהבתו ובחמלתו כנפרע מאוהב. יחינו מיומים כמ"ש בירושלמי פ"ט דברכות ימים אעזבך וביום הג' של התשובה יקימנו מאשפות ירים ונחיה לפניו ע"ד חיה יחיה. ונדעה מעניני הגוף וכשנתבונן נרדפה לדעת את ה' ונשא ק"ו אם פועל להרויח לא אכפת ליה בשינה ואכילה ודיבור ק"ו נרדפה לדעת ה'. והתשובה צריכה מעט בסדר המדרגה כמ"ש רבינו יונה ז"ל וז"ש וכשחר נכון מוצאו כמו השחר אשר יעלה מעט מעט. ויבא כגשם לנו שכתבו הטבעיים שלחות הארץ עולה מעלה מעלה וחלקי מים הזכים העולים למעלה יתקבצו כי חום השמש מגרשם וירדו לארץ כמ"ש בריש ס' יערות דבש ח"א וז"ש ויבא כגשם לנו שצריך התעוררות מלמטה כמו שלחות הארץ עולה כמלקוש יורה ארץ בגוף הארץ כן יושפע הקדושה בקרבנו:

פסוק ו

כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים מעולות. אפשר דלענין מעשה חפץ חסד ולענין מחשבה שהעולה לכפר על המחשבה חפץ דעת אלהים להכיר ברוממותו ויחודו. והיינו משום דהיו נמנעים מעשות חסד גם לא ידעו את ה'. אבל אם יעשו חסד התבוננו לדעת ה'. אז הוא חפץ גם בקרבנות:

פסוק ט

[**איש וכו**'. אני בעניי בקונט' ראש דוד סוף פ' וישלח כתבתי בהתכת הכתובים ובמאמר רז"ל ע"ש באורך בס"ד:

פסוק יא

גם יהודה שת קציר וכו'. בערכין דף ל"ג ע"א רב נחמן בר יצחק מפרש האי קרא דהחזיר ירמיה מעשרת השבטים ומלך יאשיהו עליהן ופירש"י ז"ל קציר קצין דנו"ן מתחלפת ברי"ש:

פרק ז

פסוק א

כרפאי לישראל וכו'. אפש' במה שכתבו ז"ל דהקב"ה מלא רחמים אך באים המקטרגים שנבראו מהעונות ושואלים דין וכשאדם חוטא מסתלקת הקדושה שבקרבו ובאה סט"א ומלאכי חבלה מקיפין אותו מבחוץ וז"ש כרפאי לישראל שרצוני לרחם עליו נגלה עון

אפרים ורעות שומרון שבאו המקטרגים מכח העבירות. כי פעלו שקר דבעונות פועלים מקטרגים וזהו פעלו שקר ממש דעשה עבירה קנה לו קטיגור:

וגנב יבא וכו'. ובזה גם הסט"א גונבת מהקדושה. עתה סבבום מעלליהם מלאכי חבלה מקיפים אותם. נגד פני היו המקטרגים שנבראו לשאול דין:

פסוק ד

כמו תנור בערה. מלעיל והה"א נוספת כי תנור לשון זכר. הרב מהר"ש עדני ז"ל בספר דברי אמת כ"י. ומ"ש מאפה הוא היצה"ר. ויש לרמוז ולהסמיך מ"ש רבינו האר"י ז"ל דמי שהוא עניו אין יצה"ר שולט בו וכ"כ מהר"א הלוי ברוכים ז"ל דלכך דוד הע"ה קבע לא גבה לבי מזמור קל"א לרמוז דאין ס"מ גימטריא קל"א שולט בו ובזה פירשתי בעניותי משז"ל אפשר שכינה עמו וחטא בא על ידו ר"ל שהוא עניו ומרכבה לשכינה ואין חטא בה ע"י ואינו שולט ס"מ בו. ואמרו רז"ל מי שהוא גאה כאלו בא על העריות וז"ש כלם מנאפים כמו תנור בערה שהם גאים דהגאוה מיסוד האש וא"כ כלם מנאפים דהגם שלא יהיו מהם בפועל הם גאים כמו תנור בערה מאפה הוא היצה"ר ס"מ גימטריא מאפ"ה וד' אותיות והכולל. ומי שהוא ענ"ו גימטריא מאפ"ה לרמוז דאין ס"מ שולט בו וניצול מאפ"ה כדבר האמור:

פסוק ט

אכלו זרים כחו והוא לא ידע. אפשר דבעודו רשע כל התורה ומצות שעושה לוקח הסט"א וגם מחלקי נפשו והוא לא ידע. גם שיבה זרקה בו והי"ל לראות כי הוא מתקרב אל המיתה והיה צריך לשוב עד שלא ימות והוא לא ידע אינו רוצה לידע. והא דקאמר והוא לא ידע זה פעמים ותסגי בחד. אפשר דהוא דרך תמיהא אכלו זרים כחו שהסט"א טורפת הטוב שבו והוא לא ידע וזה אינו כל כך דהוא הולך אחר הגוף העב הגס והחומרי ולכך לא ידע אבל התמיהא היא גם שיבה זרקה בו והוא לא ידע אטו אינו רואה חלושי שיב"ה יצאו גדודים ושער"א דגופא לו ניתן לבנ"ה במילואה ואיך לא יעלה על לב הנה מיתת"ו ולא ידע כי כלת"ו. א"נ אפשר לרמוז והוא לא ידע כלומר הוא לא ידע אבל נפשו והמזל שלו בשמים ידעו והיינו דלפעמים יבואו לו הרהורי תשובה והוא דוחה אותם:

פרק ח

פסוק א

אל חכך שופר וכו'. אפשר במ"ש פ"ק דבתרא דבקש איוב לפטור את כל העולם מן הדין דהם אנוסים מצד היצה"ר ואמרו שם דאינה טענה דהתורה מבטלת יצה"ר. וז"ש

אל חכך שופר רמז לתרועת מלחמת האויב כנשר ידאה על בית ה' יען עברו על בריתי הם המצות. וכי תימא הם אנוסים ביד יצה"ר לז"א ועל תורתי פשעו שלא עסקו בתורה שאם היו עוסקים בתורה היו נצולים וזהו פשיעה וחזר הכל בסוג פשיעה ואינו אונס:

פסוק ב

לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל. כלו' מצד השכל והסברא אבל היצה"ר אונס אותנו ואנו פטורים דהו"ל אונס לז"א זנח ישראל טוב ואמרו בירושלמי פ"ג דר"ה על פ' זה זנח ישראל טוב היא התורה ע"ש ולזה אויב יצה"ר ירדפו:

פסוק י

גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. אמרז"ל דבזכות לימוד המשניות תבא הגאולה שנא' גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. ואפשר לרמוז על פי זה בכתוב במ"ש המקובלים דבח"ל שולטים שרי א"ה וח"ו יש לשר איזה אחיזה בתורה ומצות של ישראל. וז"ש גם כי יתנו בגוים אשר תחת השרים ויש איזה סרך אחיזה לשר עם כל זה אהני לגאולה אם יהיה תשובה עם הלימוד וזה עתה אקבצם עתה היא תשובה כמשז"ל אקבצם ובא לציון גואל:

פסוק יא

כי הרבה אפרים מזבחות לחטוא. אפשר דהכונה הרבה אפרים חשב במחשבה להרבות מזבחות במחשבה לבד נחשב היו לו מזבחות לחטוא במעשה דמחשבת ע"ז כמעשה:

פסוק יב

אכתוב לו רבי תורתי כמו זר נחשבו. אמרו ז"ל בילקוט תשא שלא כתב הקב"ה תורה שבע"פ שלא ילמדוה א"ה ע"ש ובסוף נכתבה תורה שבע"פ כשהיה גלוי לפניו יתברך שלא ימשך מזה נזק ועמ"ש הסמ"ג בהקדמתו. וז"ש אכתוב לו רבי תורתי רמז דלימים עוד אכתוב רובי תורתי שהיא תורה שבע"פ בזמן אשר כמו זר נחשבו להם:

פרק ט

פסוק א

אל תשמח ישראל אל גיל כעמים. אפשר דלא מיבעיא לשמוח בשמחת העמים שהם שמחים בשלהם כי בזה לפעמים הוא איסור גמור. ולפעמים אינו אסור ממש. אך מאי דאתא קרא דגם כשהיא שמחת ישראל ואנו שמחים בשמחתנו שמחה זו לא תהיה על דרך שמחת הגוים שהיא שמחת הגוף כלה אלא תהיה שמחה להודות לה' בשירות ותשבחות מוקפות חומה. וז"ש אל תשמח ישראל אל גיל שלך כעמים כמו ששמחים הם דשמחתם גופנית בפריקת עול ואתה לא כן:

פסוק ה

מה תעשו ליום מועד וליום חג ה'. פירש רש"י ז"ל להיות זמן קבוע להיות האויב נועד עליכם חג לה' זבח הריגה שיש לו בכם עכ"ל והיינו כמ"ש רד"ל רשעים מהפכים מדת רחמים למדת הדין ולכך כתיב חג לה' דהוא מדת רחמים דנהפך למדת הדין:

פסוק ח

צופה אפרים עם אלהי. מפירש"י נראה דהיה בספרו עם אלהיו. אך בכל הספרים כתוב עם אלהי ועיין בס' מנחת שי:

פסוק י

כענבים במדבר מצאתי ישראל. אפשר לומר במ"ש במדבר רבה פ"ג שיצאו ממצרים שהיו גדורים בעריות ואמרו רז"ל החנוכי הפלואי שם י"ה מעיד עליהם. והוא פלא והפלא איך בס' רבוא והותר מבן כ' שנה וכמה אלפים וכן בנקבות איך לא היה שום זכר או נקבה שעשה זנות זולתי שלומית באונס ושוגג. וז"ש כענבי' במדבר שהוא דרך תמיה כן מצאתי ישראל מציאה ממש דבר אשר לא יעלה על הדעת שהיו כלם גדורי' בעריו' ונקט ענבים שנמשלו ישראל לגפן שאינה מקבלת הרכבה ממין אחר כמ"ש רז"ל וכתב הרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרפולי ז"ל דקליפת לר"י היא על הזנות ע"ש בסוף ס' קרנים. ואפשר במדבר מצאתי ישראל ס"ת לר"י שם רמז ששלטו על קליפת לר"י ולא עשה שום א' זנות. ור"ת במדבר מצאתי ישראל גימטריא ב"ן היא השכינה דמצד השכינה היה יציאת מצרים כמו שכתב רבינו הרמ"ק ז"ל:

פרק י

פסוק ב

חלק לבם עתה יאשמו. אפשר לומר שעיקר הכל הוא אחדות. ואם יש לאדם תורה ומצות ויש לו שנאה עם חבירו לא עשה כלום דעיקר התורה הוא השלום ואם יש שנאת חנם לשוא צרף צורף כי האחדות הוא עיקר הכל ואפש' זה רמז חלק לבם אם יש שנאת חנם וחלק לבם. עתה היא תשובה כמשז"ל כלומר אם יש שנאת חנם עתה אפי' תעשו תשובה כמו שרוצה לרמוז עתה למצות תשובה כמו שאמרו רז"ל בתיבת עתה עם כל זה כיון שיש שנאת חנם יאשמו דהאחדות הוא עיקר הכל:

פסוק יב

זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד וכו'. אפשר לומר במ"ש הטור י"ד סי' רמ"ז דשרי לנסות במצות הצדקה כדכתיב ובחנוני נא בזאת. ומרן שם בבית יוסף כתב דמהש"ס פ"ק

דתעניות משמע דדוקא במעשר מותר לנסות ע"ש ולדעת הטור אפשר לומר זרעו לכם כלומר להנאתכם שתתברכו דבהא מותר לנסות וקצרו לפי חסד דהקב"ה יברך אתכם כפי החסד שאתם עושים. נירו לכם ניר להוציא מחשבות רעות מלבבכם דלא תנסון את ה' אלהיכם דוקא בזה התיר הכתוב לנסות. ועת לדרוש את ה' יאיר עיניכם במצותיו. א"נ אפשר במ"ש רז"ל דהקב"ה זורע המצות והפירות אוכל בעה"ז וכתב הרב מהר"י דוד ז"ל דע"פ הדין אינו צריך ליתן הפירות והביא הוכחות לזה ע"פ הדין. אמנם מתורת חסד הוא ברחמיו נותן הפירות לבעלי המצות. ואפשר זה רמז זרעו לכם לצדקה דהצדקה הקב"ה זורעה אך דעו וקצרו הפירות לפי חסד דמן הדין אין צריך ליתן הפירות והוא חסד ה':

נירו לכם ניר. כשם שהחורש מכוין להוציא עשבים רעים כי הם מריעים בזרע השדה. כן תסירו המדות הרעות ונפסדות שהן מפסידות הזרע הטוב:

ועת לדרוש את ה'. בתורתו הקדושה לדעת הטוב והישר ולא ימנע טוב להולכים בתמים עד יבא ויורה צדק לכם שיתן בלבכם לכוין האמת. ואפשר עד יבא ויורה צדק לכם רמז לביאת המשיח דכתיב ומלאה הארץ דעה את ה' ונזכה לשמוע תורה מפיו ב"ב:

פרק יא

פסוק ז

ועמי תלואים למשובתי. אפשר במה שחקר הרב נחלת בנימין ז"ל דקי"ל לאו הנתק לעשה אין לוקין עליו א"כ כל הלאוין שבתורה נתקין לעשה דתשובה. ותירץ דלאו הנתק לעשה הוא בפרטות לאותו עשה אבל לעשה דתשובה הוא כולל לכל הלאוין וגרע בזה מעין דוגמא דלאו שבכללות אין לוקין עליו וה"נ עשה דתשובה עשה שבכללות לאוין וגרע כחו מנתק לעשה פרטי זהת"ד שראיתי כתו' בשמו. וז"ש ועמי תלואים למשובתי ר"ל לתשובתי והם תלואי' ומסופקי' בעבור תשובתי ר"ל דעשה דתשובה כל לאוין שבתורה נתקין אליו וא"כ אין עונש מלקות ומיתה לשום לאו ואף שעדיין לא עשה תשובה כן הדין בכל לאו הנתק לעשה דאין לוקין הגם שלא קיים העשה ועל כן תלוים ועומדים למצותי שהיא התשובה ואל על יקראהו מטיחים דברי' כלפי מעלה ח"ו דמהתורה עצמה נראה דלא ענשין מיתה ומלקות על שום לאו. וטח מראות עיניהם דעשה דתשובה הוא עשה שבכללו' וז"ש יחד לא כלומר צירוף כל לא שהוא כל הלאוין ירומם עשה דתשובה מגביה ומנתק כל הלאוין ולא דמי לעשה פרטי המנתק הלאו. ובאמת דשאלתך שלא כהוגן ועל זה לבד אתה חייב עונש. אך איך אתנך אפרים ורחם ארחמך להיותך אפרים דכתבו ז"ל דנקרא אפרים על שם אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר ועל

שם יצחק דאפרו צבור ומונח וזהו אפרים שני אפר ולזה איך אתנך אפרים ביד אויב ואני זוכר זכות אברהם ויצחק. איך אמגנך ישראל ואני זוכר יעקב הנקרא ישראל ובזכותם יהמו רחמי:

פסוק ט

לא אעשה חרון אפי לא אשוב לשחת אפרים. פירש הרב באר יצחק דקללת חכם אפי' על תנאי היא באה וא"כ [ח"ו] שכל הקללות יבואו. והתירוץ לזה דכביכול אומר קללה וברכה בדבור אחד ואם הנביא יאמר ה' משרה שכינתו בתוכו כי פי ה' דיבר וז"ש לא אעשה חרון אפי וכי תימא לא גרע מקללת חכם לז"א כי אל אנכי ולא איש ואני אומר ברכה וקללה בבת א'. וכי תימא הרי הנביא לז"א בקרבך קדוש אני בקרבו ולא אבא בעיר שהנביא שם רק בקרבו ואני המדבר:

פסוק יא

יחרדו כציפור ממצרים וכיונה מארץ אשור. אפשר במה ששמעתי משם הרב מהר"ר יהונתן ז"ל דפירש פ' ובאו האובדים מארץ אשור והנדחים מארץ מצרים שהכונה דעשרת השבטים שהם אובדים יבואו מארץ אשור והנדחים גליות ישראל הנודעים רק שהם נדחים יבואו בארץ מצרים ומשם יעלו לירושלם עכ"ד וז"ש יחרדו כצפור ממצרים הגליות שבאו ממצרים יחרדו כצפור לשוב. וכיונה מארץ אשור עשרת השבטים שבאו לאשור אלו ואלו יחרדו לשוב לארץ ישראל והושבתים על בתיהם:

פרק יב

פסוק א

ויהודה עוד רד עם אל. אפשר במ"ש בספר דרוש שמואל פ' תשא לך רד כי שחת. כי דל"ת דאחד גדולה שלא יהיה נראה כרי"ש. גם רי"ש דלא תשתחוה לאל אחר גדולה שלא יהא נראה כדל"ת ז"ש כי שחת ר"ד עכ"ל וז"ש ויהודה עוד ר"ד עם אל הרי"ש והדל"ת ככתבן מקיימין אותן עם אל. ואפשר לרמוז עוד כי ר"ד אל גימטריא רל"ה רמז כי ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן גימטריא רל"ב ועוד ג' רמז לג' אהי"ה הם גימטריא רל"ה וזה רמז ויהודה היה מיחד תמיד להשפיע ליסוד גימטריא עוד. רד אל גימטריא רל"ה כמספר עסמ"ב וג' נגד ג' אהיה כדי ליחד היחוד ועם קדושים נאמן נא"ם גימטריא הוי"ה אדנ"י ונוסף ן' רמז לן' שערי בינה ודוק כי קצרתי וא"ש ההי"ב:

פסוק ו

וה' אלהי הצבאות ה' זכרו. אפשר רמז דלעת"ל יהיה נקרא ה' ככתבו כ"י וז"ש ה' זכרו כי עתה כתיב זה שמי לעלם וזה זכרי שם אדני אבל לעת"ל ה' זכרו. ואתה באלהיך תשוב שתעיד עליך אלהיך לשוב כמו שכתב הרמב"ם ז"ל. חסד ומשפט שמור שתקבל המצות ותמתין לעשות וז"ש שמור. ואמר לשון יחיד כי העיקר הוא האחדות וקוה אל אלהיך תמיד דבשכר הקיווי נגאלים כמשז"ל:

פרק יג

פסוק ב

ועתה יוסיפו לחטוא. אפשר שנתנו כח לפ' וכל כת דילה כמספר ועתה שהוא גימטריא תפ"א כמו לי' עם הכולל. ובמקום לשוב בתשובה שהוא רמז ועתה כמ"ש רז"ל בכמה דוכתי הם הוסיפו לחטוא ונתנו כח לפ'. לכן יהיו כענן במקום קץ גאולה יהיו כענן גימטריא ק"ץ. ובמקום שתשרה עליהם שכינה שהיא אדנ"י עונותיהם גרמו וכטל משכים וכט"ל גימטריא אדנ"י:

להם הם אומרים זובחי אדם עגלים ישקון. פירשו המפרשים שהיו מטעים אותם ואומרים להם שמי שנושק העגל הרי הוא כזובחי לפניו קרבן וז"ש להם הם אומרים חשוב זובחי אדם במה שעגלים ישקון ולכן עשו להם כל אחד בביתו מסכה כדי לזכות לזה:

פסוק ט

שחתך ישראל כי בי בעזרך. יש מי שפירש דכשישראל עושים מצות ולומדי תורה כביכול מוסיפין כח בפמליא של מעלה וז"ש שחתך ישראל וכי תימא הלא כל הגוים חוטאים ולמה מדקדק עמנו לז"א כי בי בעזרך דבמצות ותורה שעושים ישראל עוזרים כב יכול כי בעזרך וידיעת ההפכים אחת דין עכ"ד ואפשר לומר בסגנון אחר ויותר בהרחבה שכתב מז"ה חסד לאברהם ז"ל דא"ה אינם פוגמים למעלה כי אם בשר שלהם אך ישראל ח"ו כ"י פוגמים למעלה ע"ש באורך וכבר נודע דשם ישראל יקר מאד. והשתא חטא ישראל חמור מאד אחד דאם הם מתעוררים לשוב ולשמור המצות וללמוד תורה מתדבקים בשרשי נשמתם למעלה וה' עוזר להם וכמ"ש פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם וא"כ נקל מאד להיות טובים משא"כ א"ה. ועוד שאם חוטא ישראל הוא פוגם ח"ו למעלה משא"כ א"ה וזה רמז שחתך ישראל כלומר חטאתך הוא חטא גדול והבט וראה שמך ישראל ואז תבין. ועוד כי בי בעזרך כשתתעורר

לשוב אתה נדבק בי ואני בעזרך וז"ש כי בי אתה דבק ואני בעזרך ובכן השתונן והתבונן לשוב וכמש"ה ואתה באלהיך תשוב שהוא בעזרך:

פרק יד

פסוק ב

שובה ישראל עד ה' אלהיך. אפשר במ"ש הרמב"ם ז"ל שהשב יעיד עליו הקב"ה שלא ישוב עוד וז"ש שובה ישראל תשוב כי אתה ישראל ושם זה נאחז בשב"ח בקרני"ו קרן אור ישראל סבא ועוד יוס"ף בסתר עליון. וז"ש שובה ישראל פקח עיניך לשוב מסיבה כי אתה ישראל. ותשובתך היא העולה עד ה' אלהיך. ועיקר התשובה היא עד ה' אלהיך קרי ביה עד בצירי מלשון עדות להעיד ה' עליו לבל ישוב עוד לחטוא:

פסוק ג

קחו עמכם דברים. אפשר דתחילת התשובה הוא שמירת הלשון וכמש"ה מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע וכו' סור מרע ועשה טוב וכו' הרי דבטרם כל אמר נצור לשונך ואח"כ אמר סור מרע ועשה טוב. וכן אמר ברישא קחו עמכם דברים לשמור ברית הלשון להיותו מצוי תדיר ויש בו עונות חמורים כידוע וכתיב הוגעתם ה' בדבריכם ואמרו רז"ל דכ"י אין לו יגיעה ואמר הוגעתם ה' בדבריכם וצריכא רבה. א"נ אפשר דהוא רמז על התפלות והברכות אשר יאמר האדם ולבו בל עמו והוא עון פלילי כדכתיב בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו ריחק ממני לז"א קחו עמכם דברים כלומר תנו דעתכם בתפלה וברכות שלא יהיה הפה מדבר ולא ידע מאי קאמר כאלו הדברים יוצאים מפי אחר לז"א קחו עמכם דברים כלומר שאתם ודבריכם תהיו לאחדים והיו הדברים בדעת נכון כדת מה לעשות ושובו אל ה' שהוא יודע מחשבות וצופה ומביט בכם ודבריכם. א"נ אפשר במ"ש המפרשים דשב מאהבה ניכר שעושה דברים נוספים דמורה ובא שמאהבה הוא עושה ולפי חשקו עושה דברים יתרים ואמרו בש"ס דשב מיראה זדונות נעשות לו כשגגות ובשב מאהבה נעשות לו כזכיות ועוד כתבו דד' חלוקי כפרה ליתנהו בשב מאהבה דשב מאהבה תכף מתכפר הכל ואין צריך זמן לכל ענין בפני עצמו וז"ש שובה ישראל וכו' ועיקר התשובה מאהבה וז"ש קחו עמכם דברים יתרים מאהבה ושובו אל ה' בעבור כבוד שמו מאהבה. אמרו אליו כל עון תשא באיזה אופן שיהיה מאחר דשבנו מאהבה. וקח טוב דזדונות נעשות כזכיות והקב"ה אומר ארפא משובתכם אוהבם נדבה פי' אני אוהב כשיעשו תשובה מאהבה דאין צריך זמן כמו ד' חלוקי כפרה כי שב אפי תכף:

פסוק ח

ישובו יושבי בצלו. אמרו רז"ל אלו הגרים יחיו דגן נעשו עיקר בישראל ואפשר במה שחקרו המפרשים דהקב"ה חילק שבעים אומות לשבעים שרים ונטל ישראל על פי הגורל ואם כן איך אפשר להתגייר מן האומות כי זה שבא להתגייר הוא תחת ממשלת השר של אומתו שנפלה לו בגורל. ותירצו דהגרים הם ניצוצות הקדושה שנטמעו באומה ההיא ועתה הם חוזרים למקום קדושה וזה אינו חלק השר כי זה ניצוץ קדוש דשייך לישראל עכ"ד ואפשר שז"ש ישובו יושבי בצלו אלו הגרים. ולא תימא נראה ונדחה אינו חוזר ונראה וה"נ נשמות הגרים היו במעמד הר סיני ונראו ואח"כ נדחו שנולדו בגיותם לז"א אין לחוש לזה דקי"ל נראה ונדחה חוזר ונראה וז"ש ישובו דאחר שנדחו ישוב דייקא. וכי תימא סוף סוף איך יכול להתגייר דהוא תחת השר של האומה וכבר זכה בו לז"א יחיו דגן נעשו עיקר בישראל כלומר אלו הם ניצוצות הקדושה דשייכי לישראל וא"כ לא לקחו מהשר כלום כי הם עיקר בישראל ודוק היטב: